

שמע ישראל

עיון מטאפיזי בהצהרת האמונה היהודית מנקודת מבט עכשווית

פרופ' מאיר בוזגלו

שיעור 1: ההתנגדויות לעיון ב"ה' אחד"

ר' שלמה אבן גבירול, 'כתר מלכות', ב

אתה אֶחָד,
ראש פֶּל מְנִיָּן,
ויסוד פֶּל בְּנֵיָן.

אתה אֶחָד,
וְלֹא כְאֶחָד הַקְּנוּי וְהַמְּנוּי,
כִּי לֹא יִשְׁיגְךָ רְבוּי וְשִׁנוּי,
לֹא תֵאָר וְלֹא כְּנוּי.

אתה אֶחָד,
וּבְסוּד אֶחָדוּתְךָ חֲכָמִי לֵב יִתְמָהוּ,
כִּי לֹא יִדְעוּ מַה הוּא.

אתה אֶחָד,
וְלִשׁוֹם לָךְ חֶק וּגְבוּל בְּלֵאָה הַגִּיּוֹנִי,
עַל כֵּן אִמְרָתִי אֲשַׁמְּרָה דְרָכֵי מַחְסוּא
בְּלִשׁוֹנִי.

אתה אֶחָד,
וְאֶחָדוּתְךָ לֹא יִגְרַע וְלֹא יוֹסִיף,
לֹא יִחְסַר וְלֹא יַעֲדִיף.

אתה אֶחָד,
גְּבַהֶת וְנִעְלִית מְשֻׁפּוֹל וּמְנֻפּוֹל,
וְאֵילוֹ הָאֶחָד שְׂיִפּוֹל!

רמב"ם, מורה נבוכים ג, נ"א

אלה הפונים אל בית המלך ומתכוונים להיכנס אליו, אולם מעולם לא ראו את בית המלך הם המון בני-התורה, כלומר, עמי הארץ העוסקים במצוות. המגיעים אל הבית וסובבים סביבו הם חכמי ההלכה המאמינים בדעות נכונות שקיבלום במסורת, דנים בהלכות הפולחניות, ואינם בקיאים בעיון בעקרונות הדת, וכלל לא חקרו לְאִמַת אמונה. אלה שהעמיקו לעיין בעקרונות הדת נכנסו לפרוודורים.

ר' יוסף יעב"ץ, אור החיים, פרק שני, עמ' לא

אליכם אישים אקרא, מגלות ספרד אני, אשר גורשנו בעוונותינו הרבים והעצומים, ורוב המתפארים בחוכמה ובמעשים טובים כלם המירו את כבודם ביום מר, והנשים ועמי הארץ מסרו גופם וממונם על קדושת בוראם

שו"ת הרא"ש, כלל נה, סימן ט

כי חכמת הפילוסופיא וחכמת התורה והמשפטים אינן על דרך אחת... כי שני הפכים הם, צרות זו לזו, ולא ישכנו במקום אחד

באור הגר"א לשו"ע, יורד דעה, סימן רמ"ו

אבל לא ראו את הפרדס לא הוא ולא הרמב"ם

באור הגר"א לשו"ע, יורד דעה, סימן קע"ט

והפלוסופיא הטנו ברוב לקחה לפרש הגמרא הכל בדרך הלציי ולעקור אותם מפשטן וח"ו איני מאמין בהם ולא מהם ולא מהמונם אלא כל הדברים הם כפשטן אלא שיש בהם פנימיות לא פנימיות של בעלי הפלוסופיא שהם חזוניות אלא של בעלי האמת

רבי נחמן מברסלב, חיי מוהר"ן, תורה ת

ואמר שיכולין להפיר בהפנים של האדם אם למד [מורה נבוכים] כלומר שהפנים של זה הלומד זה הספר נשתנה להרע. פי בודאי הוא אויב צלם אלהים פנים דקדשה על ידי זה. וכמו שרואין בחוש שרבים ככלם שעסקו באלו הספרים בדורות הללו נעשו אפיקורסים גמורים, והם חשודים על כל עבירות שבתורה.

ברוך שפינוזה, מאמר תיאולוגי מדיני (מאגנס, 1961), עמ' 19

זה שההתגלות התרחשה באמצעות תמונות בלבד, ברור מדברי הימים א פרק כא, במקום שאלוהים הראה לדוד את חרון אפו על ידי מלאך שחרבו בידו. והוא הדין בכלעם. ואף שהרמב"ם ואחרים מחליטים כי מעשה זה התרחש בחלום... ולא היה בפועל שמישהו היה יכול לראות מלאך בהקיץ: הם פשוט מפטטים; כי הם לא ביקשו אלא לסחוט מן הכתובים הבלים אריסטוטליים והזיות משל עצמם. ואין בעיני דבר מגוחך מזה

ישעיהו ליבוביץ, מצוות מעשיות, בתוך "ליבוביץ, יהדות, עם יהודי ומדינת ישראל"

(שוקן, 2019), עמ' 18

אף הראציונאליסטים של ימי-הביניים, שביקשו להגדיר את ישראל כ"קהל המייחדים", לא אמרו כלום. לאמונת הייחוד הגיעו בני-אדם גם מחוץ ליהדות ובלי השפעתה, ואילו ליהדות עצמה אין הפסוק "שמע ישראל..." משווה תוכן, אלא משמש לה סיסמה וסימן היכר - ומשמעותו העיקרית היא שלילת עבודה-זרה. רק מי שסובר שמאמר חז"ל "כל הכופר בעבודה-זרה כאילו קיים כל התורה כולה" הוא יותר מאשר אפוריזם פולמוסי - יוכל למצוא את סיפוקו בקריאת-שמע.

עמנואל לוינס, מונותאיזם ושפה, בתוך "חירות קשה" (רסלינג, 2007), עמ' 251-253

המונותאיזם אינו אריתמטיקה של האלוהי. הוא הכישרון, העל טבעי אולי, לראות את האדם כדומה לחלוטין לאדם זולתו – בתוספת הבדלים הנובעים ממסורת היסטורית שאיש איש ממשיך אותה. המונותאיזם הזה הוא בית ספר לאהבת הזר ולאנטי גזענות.

שיעור 2: משמעויות שמע במדרש

שמות רבה ה, ט

"אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" הדא היא דכתיב (דברים ה, לג) "הִשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים". המינין שאלו את רבי שמלאי, א"ל: אלוהות הרבה יש בעולם, אמר להם: למה? אמרו לו: שהרי כתיב השמע עם קול אלהים. נעיין בשמות רבה (כט, א):

"אמר להם שמא כתוב מדברים, אלא מדבר". ואכן, לשון הפסוק היא: "הִשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאִשׁ שֶׁמְעֵת אֶתֶּה וַיִּחַי" (דברים לה, ג). "אמרו לו תלמידיו: רבי לאלו דחית בקנה רצון, לנו מה אתה משיב?"

חזר רבי לוי ופירשה, אמר להם: השמע עם קול אלהים כיצד? אילו היה כתוב קול ה' בכחו לא היה העולם יכול לעמוד, אלא (תהילים כט, ד): קול ה' בַּפֶּתַח, בכח של כל אחד ואחד. [...] בוא וראה היאך הקול יוצא אצל כל ישראל וכל אחד ואחד לפי כוחו, הזקנים לפי כוחו, הבחורים לפי כוחו והקטנים לפי כוחו והיונקים לפי כוחו והנשים לפי כוחן ואף משה לפי כוחו שנאמר: "מִשֵּׁה יִדְבֹר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" (שמות יט, יט), בקולו שהיה יכול לסובלו. וכן הוא אומר: "קוֹל יְהוָה בַּפֶּתַח" (תהילים כט, ד) בכוחו לא נאמר אלא בכוח, בכוחו של כל אחד ואחד, ואף נשים מעוברות לפי כוחן, הוי אומר כל אחד ואחד לפי כוחו.

פסיקתא רבתי, כא (מדרשי "פנים בפנים")

אמר רבי יוחנן: האי קונין הזאת, אלף בני אדם מביטין בה, כל אחד ואחד מהם אומר בי היא מבטת, כך הקב"ה מביט בכל אחד ואחד ואומר לו "אנוכי ה' אלוהיך".

פירוש רש"י על דברים ו, 4

ה' אלהינו ה' אחד - ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות הוא עתיד להיות ה' אחד שנא' (צפניה ג, ט) "כִּי אֶזְכְּרֶנְךָ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְרוּרָה לְקָרָא כְּלָם בְּשֵׁם ה'". ונאמר (זכריה יד, ט) "בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד"

ילקוט שמעוני על ב"ך תקפה, ג

רבי אבינא רמי כתיב זה שמי וכתיב וזה זכרי, א"ל הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, בעולם הזה שע"א מצויה אמרו ה' הוא האלהים אבל לעולם הבא כשימלך הקב"ה עלינו אומר והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

מתוך תפילת שחרית לראש השנה

ובכן, תן פחדך ה' אלהינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת, וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.

ישעיהו כה, 25-31

וְאֵל מִי תִדְמִינִי וְאֲשׁוּהָ יֹאמֶר קְדוֹשׁ. שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהֵי הַמוֹצֵיָא בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא מְרַב אֲוֹנִים וְאֲמִיץ כַּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָר. לָמָּה תֹאמְרוּ יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דְרַכֵּי מִיְהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר. הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעֶף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ. נָתַן לִיעֶף כַּחַ וְלֵאֵין אֲוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה. וְיִעֲפוּ נְעָרִים וְיִגְעוּ וּבַחֲוָרִים כְּשׁוֹל יִכְשֻׁלוּ. וְקוֹי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כַחַ יַעֲלוּ אֲבָר כַּנְּשָׁרִים יְרוֹצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יִלְכוּ וְלֹא יִיעֲפוּ.

דברים רבה, ב

"אלהים אחרים". וכי אלוהות הן? והלא כבר נאמר (ישעיהו לו, יט) "ונתון את אלהיהם באש כי לא אלהים המה" ומה תלמוד לומר "אלהים אחרים"? ועל כך באה התשובה: אלא שאחרים קוראין אותם אלוהות (מכילתא דרבי ישמעאל כ, ג, א). אחרים קוראים אותם "אלוהות", אך הם אינם אלוהות. מדרש אחר מציג נקודה זו מזווית אחרת: רבנן אמרי הואיל ואין בעבודת כוכבים ממש, למה קורא אותן אלוהות? אמר ר' פנחס בר חמא: כדי ליתן שכר לכל מי שפורש ממנה. אמר הקב"ה: אע"פ שאין בה ממש, כיון שפורש אדם ממנה, מעלה אני עליו כאלו הוא עובד למי שיש בו ממש ובא לו אצלי.

מכילתא דרבי ישמעאל כ, ג, א

דבר אחר "אלהים אחרים" - שהם מאחרין הטובה מלבא לעולם... דבר אחר "אלהים אחרים" - שהם אחרים לעובדיהם. וכן הוא אומר (ישעיהו מו, ז) "והן יצעק אליו ולא יענה ומצרתו לא יושיענו"

מכילתא דרבי ישמעאל כ, ג, א

א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל (דברי הימים א יז, כא) "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב" (דברים כו, יז) "את ה' האמרת היום" (וכתיב) וה' האמירך היום אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר (דברים ו, ד) "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

אלקוראן או המקרא, תרגום: רקנדורף צבי חיים (לייפציג, 186), סורה 112

אמור: הוא אלהים אחד, (ב) אלהי עולם, (ג) לא הוליד ולא נולד, (ד) ולא ידמה לו כל יצור

בבלי, שבת י ע"א

דבר אחר "אנכי ה' אלהיך" אמר רבי אבהו משל למלך בשר ודם מולך, ויש לו אב או אח. אמר הקדוש ברוך הוא: (ישעיהו מד, ו) אני איני כן. אני ראשון שאין לי אב, ואני אחרון שאין לי אח, ומבלעדי אין אלהים שאין לי בן (שמות רבה כט, ה). כל דיין שדן דין אמת לאמיתו, כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

שיעור 3: המפגש עם יוון

ר' בחיי בן יוסף אבן פקודה, חובות הלבבות, שער הייחוד, פרק שני
כי מה ייתכן היותו אם לא אחד הוא? שללת ממנו את האחדות המגדירה אותו, שוב אינו מה שהוא מכונה. כך, למשל, אין צבא אם אינו "אחד", ואין מקהלה או עדר מבלי היותם "אחד". אף לא ייתכן בית או ספינה שאין בהן אחדות. כי ה-בית, ה-ספינה הם אחד, ואם הם מאבדים את האחדות יחדלו מלהיות בית או ספינה... אף הבריאות עומדת על התלכדות הגוף לכדי אחד, והיפוי [עומד] על שלטון האחד בחלקים, וגם מוסר הנפש על התחברותה לכדי אחד, לכדי התאמה אחדותית.

בעבור שאינם יודעים עניין האחד האמת ועניין האחד העובר, אלא הסגולה מאנשי הייחוד, שהעמיקו בחכמה, והבינו עניין הבורא והנברא וחוקי האחד האמת ומה שהוא מתבודד בו. ואמת אמר הפילוסוף, באומרו: לא יוכל לעבוד עילת העילות ותחילת ההתחלות, אלא נביא הדור בטבעו, או הפילוסוף המובהק, במה שקנהו מן החכמה. אבל זולתם, עובדים זולתו, מפני שאינם מבינים נמצא אלא מורכב.

ר' בחיי בן יוסף אבן פקודה, חובות הלבבות, שער הייחוד, פרק עשירי
כי העניין האחדות האמיתי דבק אל עצם כבודו. ועניין האחד ריחוק הריבוי מעצם כבודו, והימנע השנוי והחילוף והמקרה וההוויה וההפסד והחבור והפרידה והדמיון והשיתוף מאמיתת עצם כבודו, ושאר גדרי הרב.

ר' בחיי בן יוסף אבן פקודה, חובות הלבבות, שער הייחוד, הקדמה
אמר המחבר: אשר חקרנו על מה שהצורך אליו יותר מפנות דתנו ושרשיה מצאנו יחוד האלהים בלב שלם שרשה ויסודה שהוא השער הראשון משערי התורה וביחוד יפרד המאמין מן הכופר והוא ראש אמיתת הדת.

ר' בחיי בן יוסף אבן פקודה, חובות הלבבות, שער הייחוד, פרק תשיעי
ומן הידוע עוד כי כל מה שימצא בשום דבר מקרה, אי אפשר שלא ימצא בדבר אחר עצמי אמת, ואין לו העתקה ממנו כי אם בהפסדו: כחום במים החמים שהוא מקרה במים והוא באש עצמי קיים. ומן הידוע עוד כי כל מה שימצא בשום דבר מקרה אין הדבר ההוא אשר יקרה בו המקרה מקבל אותו המקרה אלא מן הדבר אשר הוא בו עצמי, כמו שאנחנו רואים בחום המים שהוא מקרה בהם נאצל עליהם מן האש שחומה עצמי בה. וכאשר אנחנו רואים מלחות הדברים הלחים במקרה שנאצל עליהם מן המים שהלחות בהם עצמית וכן שאר כל ההויות כאשר נסתכל בענייניהם.

פלוטינוס, אנארה V, פרק 1 סעיף 6

כל הנמצאים, כל עוד הם קיימים, על כורחם הם מוציאים מתוך הווייתם אל מחוצה להם יסוד וממש כפי המידה של כוח שעמהם, והוא כדמות הטכסים הקדומים שמהם צמח; האש אוצלת מעצמה את החום, וגם השלג אינו כובד את הקור בקרבו לעצמו, ועדים גדולים לכך הם הבשמים, שבכל מקום שהם משהו שופע מהם מסביבם ונהנים מהם כל הנמצאים הקרובים להם.

ר' בחיי בן יוסף אבן פקודה, חובות הלכות, שער הייחוד, פרק עשירי

על ההקשה הזאת ננהיג דברינו בעניין האחדות כי כיון שהיתה בכל אחד מהברואים מקרית כאשר הקדמנו מן הדין הוא שתהיה בעילת הברואים עצמית קיימת אמתות וממנה קבלו כל ההיות ענין האחדות בדרך המקרה... ומפני שהיה האחד נמצא בברואים בדרך המקרה והורה האות והמופת כי הבורא אחד. ידענו דעת ברורה כי האחדות אשר אמרנו על כל אחד מהברואים על דרך העברה נאצלת מענין האחד האמת והאחדות האמתית היא הנאמרת על בורא הכל יתעלה והוא האחד האמת ואין אחד אמת זולתו כמו שהקדמנו.

רמב"ם, הלכות יסודי התורה א, ספר המדע, יג-יד

וכיון שנתברר שאינו גוף וגווייה, יתבאר שלא יארעו ולא אחד ממאורעות הגוף: לא חיבור ולא פירוד, ולא מקום ולא מידה, ולא עלייה ולא ירידה, ולא ימין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה. ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומניין שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שינוי.

רמב"ם, מורה נבוכים חלק א, ב

אבל אם אתה מאלה אשר חשקה נפשם להתעלות לדרגה נעלה זו, דרגת העיון, ולדעת-כוודאות שהאל אחד אחדות אמיתית, כך שלא נמצאת לו מורכבות כלל ולא שיעור חלוקה בשום אופן מן האופנים – אזי דע לך כי אין לו יתעלה תואר עצמות כלל ולא בשום אופן מן האופנים; וכי כשם שנמנע שיהיה גוף כך נמנע שיהיה בעלת תואר עצמות. מי שמאמין שהוא אחד בעל מספר תארים – אומר במבטא פיו שהוא אחד ומאמין במחשבתו שהוא רבים. זה דומה לדברי הנוצרים: "הוא אחד אבל הוא שלושה והשלושה הם אחד". כן דברי האומר "הוא אחד, אבל בעל תארים רבים, והוא ותארו אחד, תוך סילוק הגשמות ואמונה בפשטותו הגמורה", כאילו מטרטנו וחקירתנו כיצד נאמר ולא כיצד נאמין.

רמב"ם, מורה נבוכים חלק א, ב

דע, המעיין בספרי זה, שהאמונה (אעתקאד) אינה העניין הנאמר אלא העניין המצטייר בנפש כאשר מקבלים כאמת שהוא כך כפי שהצטייר. אם אתה מאלה המסתפקים בכך שהם מוסרים בדבריהם את הדעות הנכונות או המחשבות בעיניך לנכונות מבלי שתצייר לך אותן ותאמין בהן, לא כל שכן שתבקש לגביהן ודאות – הרי זה קל מאוד, כפי שאתה מוצא רבים מן הטיפשים היודעים בעל-פה עיקרי אמונה אשר אין הם מציירים להם משמעות כלל

שיעור 4: שלם, תמים טוב

פרגה, יסודות האריתמטיקה, §52

הביטוי "ארבעה סוסים גזעיים" מייצר את האשליה שארבעה נמנה עם המאפיינים של המושג סוס בזמן שלמעשה רק גזעי משמש כאן כמאפיין; המילה "ארבעה" ננקטת כאן כדי לטעון דבר מה אודות המושג.

שמות לו, 13

וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קָרְסֵי זָהָב וַיַּחְבֵּר אֶת הַיְרֵעֹת אֶחָת אֶל אֶחָת בְּקָרְסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד

שמות כו, 6

וַעֲשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קָרְסֵי זָהָב וַחֲבַרְתָּ אֶת הַיְרֵעֹת אֲשֶׁר אֵל אֶחָתָהּ בְּקָרְסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד.

פירוש אבן עזרא על שמות כו, 6

והנה עשר יריעות הוא המשכן והמשכן קראו אחד כולל הכל. כי כל גוף אינו דבר אחד רק הוא מחובר מאחדים. וככה השם הנכבד שהוא אחד כולל הכל ונקרא אחד.

רבי יצחק עראמה, עקידת יצחק, פרשת ואתחנן צ'

כי האחד יאמר גם כן על דרך ההכלל והשלמות כי אחד ושלם יאמרו בהרדפה כעניין והיה המשכן אחד (שמות כו, ו) ויהיה עניין האחד אשר יאמר בו ית' השלם הכולל כל השלמויות כולן אשר לא נמצא חוץ ממנו שלמות אמתי מכל הצדדים כלל

רמב"ם, י"ג העיקרים, הקדמה לפירוש המשנה לפרק חלק, היסוד הראשון

להאמין מציאות הבורא יתברך והוא שיש שם נמצא שלם בכל דרכי המציאות, הוא עילת המציאות. הנמצאים כולם - בו קיום מציאותם וממנו קיומם.

פלוטינוס, אנאדה V, פרק 1 סעיף 6

והרי כל דבר, כל שהוא בא לידי גמר השלם, הוא מוליד: ומה שהוא שלם תמיד מוליד ופריו עדי עד, אבל פריו פחות הוא ממנו. ומה יש לומר על הדבר שהוא בתכלית השלם (τελειοτάτου)? שום דבר הבא ממנו לא יהא אלא הגדול ביותר שאחריו. והגדול ביותר שאחריו הריהו השכל, והוא שני לו.

פלוטינוס, אנאדה V, פרק 2 סעיף 1

וכיצד יהיו מן האחד, שפשוט הוא ואין בו כל גילוי של ריבוי פנים ולא של שום כפל דבר? והרי היא הנותנת: הואיל ולא היו בו דבר, הכל בא ממנו, בשביל שיהיה כאן דבר הנמצא הוא עצמו אינו נמצא, אלא מולידו. וזוהי לידה ראשונה. שהרי הואיל והאחד שלם הוא, הואיל ואינו מבקש דבר, אין כלום בידו, הואיל ואינו מבקש דבר, אין כלום בידו ולא צריך לו, הריהו כאילו היה שופע ועובר, ומלואו הוא שהוציא דבר אחר זולתו.

בראשית רבה מד, א

אחר הדברים האלה היה דבר יהוה אל אברהם במחנה לאמר וגו' (בראשית טו, א) האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החסים בו (תהילים יח, לא). אם דרכיו תמימים הוא על אחת כמה וכמה. רב אמר לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצוואר או מי ששוחט מן העורף, הוי לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות.

רבי חסדאי קרשקש, אור ה', מאמר ב, פרק ו, כלל א

ואם השניה, תתאמת כן: לפי שהוא ידוע שהשי"ת [שהשם יתברך] מקור ומבוע מהשלמויות כלם; והוא יתברך לשלמותו, אשר הוא עצמותו, אוהב הטוב, למה שנראה מפעלותיו, בהמצאת המציאות בכללו והתמדתו וחדושו תמיד; וזה אמנם ברצונו הפשוט; היה בהכרח אהבת הטוב – משיג עצמי לשלמותו. ויתחייב מזה, שכל אשר יהיה השלמות [של האוהב] יותר גדול – יהיה האהבה והערבות בחפץ יותר גדול. והנה זה מסכים מאד אל מה שבא בתורה, כי בזכרו אהבת האבות לשי"ת, הזכיר 'אהבה'; ובזכרו אהבת השם לאבות, הזכיר 'חשק', שיורה על חזק האהבה. אמר (דברים י, טו): ירק באבתיך חשק ה" וזה מה שיורה על מה שאמרנו.

בבלי, פסחים נ ע"א

והיה יהוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט). אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

שיעור 5: סיכום ארעי

רמב"ם, משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושה בכלל תורה שבעל פה והענינים הנקראים פרדס בכלל הגמרא הן במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא לתלמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו.

רבינו תם, ספר הישר, שער שישי, מידה עשירית

ומודיע אני משה להדרת הרב ר' יהונתן הכהן, וכל החכמים והחברים הקוראים את כתבי, שאף על פי שבטרם אֶצַר בבטן התורה ידעתי, ובטרם אצא מרחם לתלמודה הקדישתני, ולהפיץ מעינותיה חוצה נתנתני, והיא אֶילַת אהבי ואשת נעורי, אשר באהבתה שגיתי מבחורי. ואף גם זאת נשים נכריות נעשו לה צרות, מואביות עמוניות אדומיות צידוניות חיתיות, והאל יודע כי לא נלקחו מתחילה אלא להיותן לה לרקחות ולטבחות ולאופות, להראות העמים והשרים את יופיה כי טובת מראה היא מאוד.

וכאשר יתחבר לאפיקורוס תשחת אמונתו מעט מעט והוא לא ירגיש כן המתעסק בחכמת הפילוסופיא תרחיקהו מעט מעט והוא לא ידע אך כוונת הפילוסופיא ותכונתה היא לדעת ייחוד השם וכשידענו אז יעבדנו אבל חכמת הפילוסופיא היא כמו הים הגדול וידמה הרוצה להתעסק בה כמי שירצה לבוא בתוך הים כשיאמרו לו במצולתו יש פנינים ואבנים יקרות ורבים יהרגו נפשם על הדבר הזה כי ישחו בתוך המים וישוטטו לבקש ולא ימצאו. וחכמת הפילוסופיא יש לה בתחילתה דברים והקדמות משבשים האמונה ולא יבטח כל הנכנס בה שלא תאבד אמונתו אם לא יהיה לו מלמד בקי וחסיד שיורהו וישמרהו מן המקומות אשר תחלש אמונתו ואז ימלט האדם ממכשולות הפילוסופיא וישיג התועלת אשר הוא מבקש. אבל כשיקרא לבדו ספרי הפילוסופיא או יקראם עם רב חכם ושאינו חסיד גמור אין ספק כי תשחת אמונתו ויפסיד יותר ממה שירויח. וזה הכלל הוא עמוד לכל ירא ה' ועל כן צריך לזוהר בו.

הרב שמשון רפאל הירש, איגרות צפון, איגרת י"ח

האיש הדגול והרם הזה, אשר נודה לו, רק לו, על מפעלו הכביר להחזיק בטוב טעם ודעת ולכלכל את היהדות הנוסדה על חלק המעשה עד ימינו אלה, ע"י הפשרה וההשואה אשר עשה רק מצד אחר, לא בתור בורא שטה, אשר על ידה היהדות תבנה ותכונן על עצמותה, – באופן ההשואה הוליד גם טוב וגם רע. – הלך נפשו ורוחו הנעלה כוננו ביחוד אל חכמת יון וערב, וכן היתה גם השגתו על דבר החיים. – הוא חדר מן החוץ אל היהדות וביא עמו השקפות כאלה, אשר מצא אותן נכונות ממקום אחר, ובאלה עשה את ההשואה. – לפי דעתו גם כן ההשתלמות על ידי הכרת האמת היא התכלית הגבוהה מעל גבוהה, וחלק המעשה עומד מתחת למדרגתה; דעת ה' היא תכלית ולא אמצעי, לכן יצא מזה העסק בשכל העיוני והחקירה על דבר מציאות ה', ויקשור את היהדות אל תוצאות החקירה העיונית בתור עיקרי הדעת, הדת והאמונה.

יוסף בן חיים יעבין, מאמר האחדות (אלטונה, תקנ"ד), עמ' ד' 7

והעיקר השלישי הוא יותר זה ורחוק מאוד מאוד כי אנחנו רואים בעינינו שהאדם בחיריי במעשיו, ומזגי בני אדם משתנין זה מזה עד שעל הפלא ימצאון בני אדם מסכימים לגמרי מכל צד במזגם ובמידותיהם והבחירה נמשכת אחר המזג ואיך יצוייר שהתחתונים כולם עובדים את ה' באופן אחד ולא יהיה חלוק ביניהם?

עמנואל קאנט, אידיאה להיסטוריה אוניברסלית מתוך נקודת מבט קוסמופוליטית, מאמר שישי

הקושי שעצם המחשבה על בעיה זו מציבה לנגד עינינו הוא זה. האדם הוא בעל חיים שאם הוא חי בין אחרים מסוגו, דורש אדון. שכן הוא בהחלט מנצל לרעה את חירותו ביחס לבני אדם אחרים, ולמרות שכיצור סביר הוא רוצה לקבל חוק שמגביל את החופש של כולם, הדחפים החייתיים האנוכיים שלו מפתים אותו, במידת האפשר, לפטור את עצמו מהם. לפיכך הוא דורש אדון, שיכוף את רצונו ויכריח אותו לציית לצווי בעל תוקף אוניברסלי, שלפיו כל אחד יכול להיות חופשי. אך מהיכן עשוי אדון זה להגיע? רק מהמין האנושי. אבל אז האדון הוא בעצמו חיה, וצריך אדון.